

Проблемні питання почеркознавчої експертизи у сфері дослідження нотаріальних документів

Олена Савіна

Дніпропетровський НДІСЕ, м. Дніпро, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0902-9075>,
e-mail es8318920@gmail.com

Вілена Здор

Дніпропетровський НДІСЕ, м. Дніпро, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1689-6560P>,
e-mail goldenkast@i.ua

Проаналізовано основні проблеми під час дослідження нотаріальних документів як об'єктів почеркознавчих експертиз. Висвітлено колізії у законодавстві, яке визначає правові та організаційні основи судово-експертної діяльності.

Ключові слова: експертиза; дослідження; нотаріальні документи; суд.

Problematic Issues of Handwriting Examination in the Field of Notarial Documents Research

Olena Savina, Vilena Zdor

The main issues in the research of notarial documents as objects of handwriting examinations are analyzed. Collisions in the legislation defining the legal and organizational basis of forensic activities are highlighted.

Keywords: examination; research; notarial documents; court.

Статтею першою Закону України «Про судову експертизу» визначено, що судова експертиза — це дослідження на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [1].

Висновок експерта — це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені експертові, складений у порядку, визначеному законодавством [2].

Об'єкт судово-почеркознавчої експертизи розглядають як документ, речовий доказ, матеріальний носій рукопису. Адже рукопис відображає властивості почерку та є джерелом інформації про нього. Безпосередній об'єкт експертного судово-почеркознавчого дослідження — це система властивостей почерку, яка відобразилася у рукописі [3].

Судова почеркознавча експертиза є одним із найбільш поширених видів криміналістичної експертизи у цивільному судочинстві. Хоча сьогодні, коли люди все частіше використовують для записів різноманітні застосунки у мобільних гаджетах, актуальними залишаються рукописні записи викладу думок, власної творчості,

зокрема, основним джерелом інформації, яка має юридично важливе значення, залишається письмовий документ. Саме тому об'єктами рукописної підробки стають усі можливі види документів, від належності оформлення яких виникають певні правові наслідки [3].

Найчастіше почеркознавча експертиза має місце у разі виникнення суперечок між громадянами або організаціями в питаннях про визнання угод недійсними, шляхом доказування або оскарження справжності підписів та рукописних записів, що засвідчують документ.

У межах цивільних, кримінальних або адміністративних процесів зокрема розглядаються питання про визнання недійсними таких правочинів, як купівля-продаж, дарування, довіреності, заповіт тощо. До того ж дослідженню підлягають нотаріальні документи, виконані на бланках суворої звітності встановленого зразка, користування якими регламентується правовими законами та підзаконними актами.

Нам довелося працювати за часів, коли норми законодавчих актів однакової юридичної сили суперечать як одна одній, так і нормам підзаконних актів, судову практику передбачити неможливо, а життєва практика існує окремо, за власними законами.

Так, суттєві труднощі виникають із проведенням судової почеркознавчої експертизи внаслідок відсутності оригіналу спірного нотаріального документу, наприклад, у зв'язку із закриттям нотаріальної контори, виїздом нотаріуса за кордон через воєнні дії в регіоні. На сьогодні немає нормативних правових актів щодо забезпечення передачі на тимчасове зберігання нотаріальних архівів у спеціальних місцях або переміщення їх із зони надзвичайних ситуацій.

Також під час розв'язання питання про призначення судової почеркознавчої експертизи та надання оригіналів документів на дослідження експерту, суд враховує положення ч. 4 ст. 8-1 Закону України «Про нотаріат», якою передбачено, що вилучення (виїмка) реєстрів нотаріальних дій та документів, які передані нотаріусу на зберігання в порядку, передбаченому цим Законом, а також печатки нотаріуса не допускається. Такі реєстри нотаріальних дій, документи або печатка нотаріуса можуть бути надані суду за мотивованою постановою суду тільки для огляду і мають бути повернуті судом негайно після огляду [4].

До того ж, ст. 8-1 ч. 4 Закону «Про нотаріат» є спеціальною нормою. Разом із тим, відповідно до п. 3.5 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, а також пунктом 1.1. Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, судова почеркознавча експертиза проводиться винятково за оригіналами документів [5].

Отже, існує заборона судовим експертам проводити почеркознавчі експертизи за копіями документів. Однак ці обмеження мають суттєві підстави.

У зв'язку зі стрімким розвитком технічних засобів та обладнання для копіювання, а також удосконалення різноманітних графічних растрових редакторів типу ADOBE FOTOSHOP з'явилась велика кількість технічних можливостей здійснити перенесення будь-якого зображення, зокрема підпису або рукописного запису, на будь-який звичайний або суворої звітності нотаріально завірений документ способом монтажу. Але в більшості випадків під час копіювання такого документу отриманий екземпляр утрачає ознаки монтажу у відмінності від оригіналу, де вони зберігаються весь час.

Окрім того, окремо слід зазначити, що тільки оригінали документів містять повний ідентифікаційний комплекс загальних та окремих ознак, а також особливо цінні дрібні, непомітні звичайному погляду окремі ознаки, що характеризують почерк конкретної особи. Вони мають найбільшу інформативність та значимість для формування висновку експерта щодо виконавця спірних підписів (рукописних записів). Але в переважній більшості випадків на дослідження надаються копії досліджуваних документів, які містяться у матеріалах справи. Унаслідок чого розпочинається довготривала переписка судових експертів із органами суду та нотаріату, яка призводить до затягування як самого дослідження, так і судового розгляду.

Отже, чинні норми законодавства спричинили колізію, яка значно ускладнює роботу судових експертів. Оскільки для проведення належного повного та обґрунтованого дослідження судовому експертові необхідні саме оригінали документів, також недостатньо самого огляду досліджуваних документів.

Згідно з п. 4 ст. 129 Конституції України, однією з основних засад судочинства є змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості, а відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод таке конституційне право має бути забезпечене судовими процедурами, які мають бути справедливими. Проте, чи можна розраховувати на справедливе судочинство за наявності прямої заборони вилучення документів, які можуть бути об'єктами дослідження судової почеркознавчої експертизи?

Адже під час дослідження почерку та підпису, судовий експерт проводить детальний огляд та порівняння за допомогою, зокрема, і технічних засобів, застосування яких потребує часу. Тобто експерт не може бути обмеженим у часі під час дослідження, оскільки це безпосередньо впливає на повноту та достовірність висновків. Слід також звернути увагу, що повнота, обґрунтованість, законність та вмотивованість судового рішення також ґрунтується зокрема і на висновку судового експерта сукупно з іншими доказами у справі.

Тож проведений практичний аналіз проблемних питань під час проведення судових почеркознавчих експертиз виявив низку

недосконалостей в українському процесуальному законодавстві щодо призначення судом почеркознавчої експертизи, які призводять до колізій та затягування судового процесу.

Тому вважаємо, що необхідно більш ґрунтовно підійти до питання призначення судової почеркознавчої експертизи та врегулювання правових норм про надання об'єктів для дослідження.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 02.04.2024).
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 02.04.2024).
3. Золота Л. В., Савченко І. О. Проблематика призначення почеркознавчої експертизи в цивільному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2022. Вип. 70. 177 с.
4. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення 03.04.2024).
5. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Мініюсту України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 03.04.2024).